Journal of Sociolinguistics *Open Access*

Spring (2025), Volume 8 (New series volume), Issue 2, Serial 30: 1-17
DOI: https://doi.org/10.30473/il.2025.73531.1671

ORIGINAL ARTICLE

The Basics of Active Bilingual Lexicography from the Viewpoint of Persian into English Translation

Abolfazl Alamdar*[1] iD, Farshid Samaei[2] iD, Raheleh Gandomkar[3] iD

1. Ph.D. candidate of linguistics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
2. Assistant professor of linguistics, Academy of Persian Language and Literature, Tehran, Iran.
3. Associate professor of linguistics, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Correspondence:
Abolfazl Alamdar
Email: abalfazl_alamdar@atu.ac.ir

Received: 22/Jan/2025
Revised: 22/Feb/2025
Accepted: 09/Mar/2025

How to cite:
Alamdar, A.; Samaei, F.; Gandomkar, R. (2025). The Basics of Active Bilingual Lexicography from the Viewpoint of Persian into English Translation, *Journal of Sociolinguistics*, 8 (30), 1-17. (DOI: 10.30473/il.2025.73531.1671)

ABSTRACT

The purpose of the present research was to outline the basics of active bilingual lexicography by identifying and analyzing the challenges that may be faced by a translator on the way of translation from Persian into English. The source of data collection was Shahr-e Khabar website. Sentences in ten fields of political, sports, economic, employment, technology, art, medicine, events, tourism and cultural news were analyzed in the period of March 21st to May 21st, 2023. In total, the words of one hundred sentences (ten sentences from each field) were translated separately. 231 translation challenges were identified and analyzed, which were classified in seven categories. The basis for translation of the words was the Aryanpur's Progressive Persian-English Dictionary, One-volume (Aryanpour Kashani, 2010). The findings of the research showed that in Persian into English translation, the most problems are firstly related to grammatical collocations with a frequency of 44% and secondly related to light verbs with a frequency of 22%. Challenges related to lexical collocations, cultural terms, genitive markers, phrases and idiomatic expressions were ranked third to seventh. The results of the present study can be used as a criterion for active bilingual lexicography in Persian.

KEYWORDS

lexicography basics, active dictionary, translation, collocation, light verb.

Copyright © 2025 The Authors. Published by Payame Noor University.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

Introduction

Despite the long history of lexicography in Iran, less attention has been paid to active lexicography based on scientific, linguistic, and systematic principles. Lexicography is a scientific and specialized field that includes the process of compiling and editing dictionaries (Sharifi & Ghatreh, 2019: 1). From the perspective of translation direction, dictionaries can be divided into two categories: passive and active (Atkins & Rundell, 2008: 40). Passive lexicography refers to a process whose product is a dictionary that can be used in decoding text, such as understanding and translating from a foreign language into the mother tongue. On the other hand, active lexicography refers to a process whose product is a dictionary that can be used in encoding text, such as writing and translating from the mother tongue into a foreign language (Atkins & Rundell, 2008: 40). The aim of the present research is to formulate the foundations of active bilingual lexicography by identifying and analyzing the challenges that may lie ahead of the translator in the process of translating from Persian into English.

Method

To investigate and analyze the challenges of translating from Persian into English, sentences from the Shahr-e Khabar website (https://www.shahrekhabar.com) in the fields of political, sports, economic, employment, technology, art, medical, accident, tourism, and cultural news were examined from April 1 to May 31, 2023. In total, one hundred sentences (ten sentences from each of the ten fields above) were translated into English by a professional translator. The basis for translating the words was *The Aryanpur Progressive Persian-English Dictionary, One-volume* (Arianpour Kashani, 2010), and then they were compared with the translation of that sentence to identify translation errors at phrase level. The inconsistency of translating a word separately and translating it in a sentence was considered a challenge. It should be mentioned that in the one hundred sentences examined, a total of 231 challenges were identified and analyzed. These cases were placed in seven different categories.

Findings

As the figure below shows, the most frequent challenges that a Persian-English translator faces are related to grammatical collocations. Prepositions are basically chosen according to their cores, not based on their meaning. 44% of the challenges in active translation are related to the correct use of prepositions. The translation of light verbs, with a frequency of 22%, ranks second. Given the very high frequency of light verbs in Persian writing, it was expected that they would account for a relatively high percentage. Lexical collocations have the highest frequency in so-called collocation dictionaries, whether monolingual English or bilingual English-Persian, but in the present study it was found that in active translation, grammatical collocations create the most problems for the translator, not lexical collocations. Only 13% of the challenges are related to lexical collocations. Cultural terms, with a frequency of 10%, ranked fourth. Basically, since cultural terms are culture-specific, they have no place in monolingual collocation dictionaries of the target language. Genitive marker, with a frequency of 9%, ranked fifth. Phrases accounted for only 2% of the translation challenges. Among the 231 issues raised, only once was an idiomatic expression found in the written texts of the Persian language.

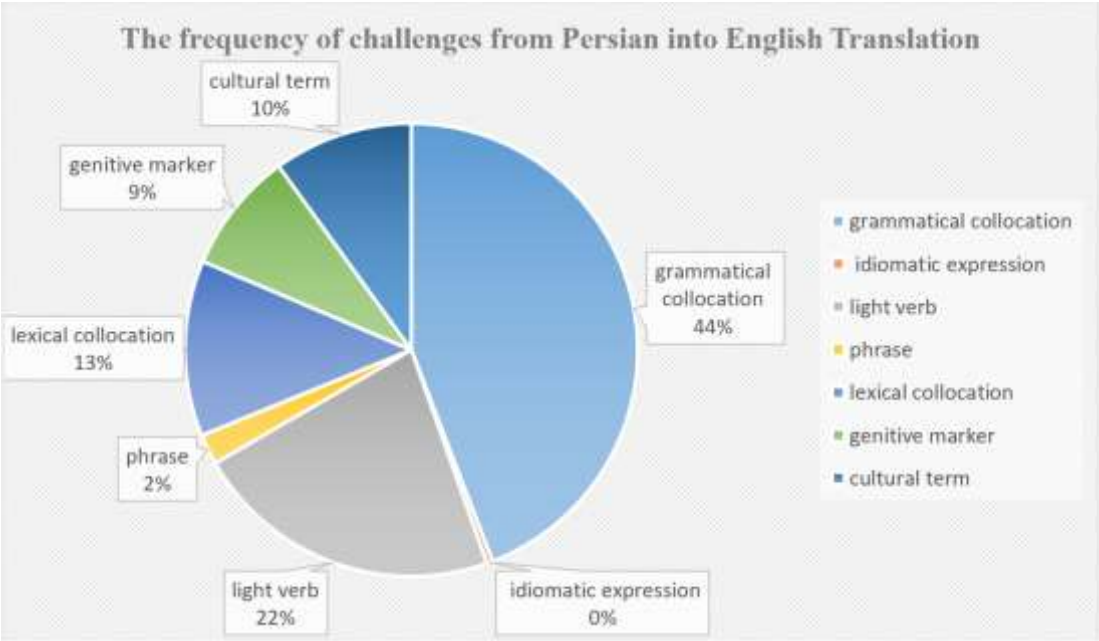

Results & Conclusion

The aim of the present study was not to critique or review domestic or foreign dictionaries, but rather to formulate the foundations of active bilingual lexicography by identifying and analyzing the challenges that could lie ahead of the translator in the process of translating from Persian into English. In this research, with an approach based on the translation of Persian written texts, it was shown that the most significant translation problems from the mother tongue into a foreign language (in this case, Persian into English) primarily belong to grammatical collocations and secondly to light verbs. Today, the monolingual collocation dictionaries available in the market, such as the Oxford Collocations Dictionary (OCD), since they do not have a thorough understanding of the common syntactic structures of the Persian language, cannot cover all the problems that exist in translation from Persian into English. Therefore, it seems that active lexicography should be carried out with the cooperation of lexicographers and specialists in Persian and English languages. It is expected that bilingual lexicographers will benefit from the results of the present research in improving the quality and efficiency of active dictionaries that facilitate translation from Persian into English.

Keywords

lexicography basics, active dictionary, translation, collocation, light verb.

فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی

دورهٔ هشتم (سری جدید)، شمارهٔ ۲، پیاپی ۳۰، بهار ۱۴۰۴ (۱۷-۱)

DOI: 10.30473/IL.2025.73531.1671

«مقاله پژوهشی»

مبانی فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا از منظر ترجمهٔ فارسی به انگلیسی

ابوالفضل علمدار*[۱] iD، فرشید سمائی[۲] iD، راحله گندمکار[۳] iD

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۲. استادیار پژوهشکدهٔ مطالعات واژه‌گزینی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ایران.
۳. دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

نویسنده مسئول:
ابوالفضل علمدار
رایانامه: abalfazl_alamdar@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۳
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۹

استناد به این مقاله:
علمدار، ابوالفضل؛ سمائی، فرشید؛ و گندمکار، راحله (۱۴۰۴). مبانی فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا از منظر ترجمهٔ فارسی به انگلیسی، *فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی*، ۸ (۳۰)، ۱-۱۷.
(DOI: 10.30473/il.2025.73531.1671)

چکیده

هدف پژوهش حاضر طرح مبانی فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا از رهگذر شناسایی و تحلیل چالش‌هایی بود که بر سر راه ترجمه از فارسی به انگلیسی می‌تواند پیش‌روی مترجم قرار بگیرد. منبع گردآوری و ثبت داده‌ها، پایگاه اینترنتی شهر خبر بود. جملاتی در ده زمینهٔ اخبار سیاسی، ورزشی، اقتصادی، استخدامی، فناوری، هنری، پزشکی، حوادث، گردشگری و فرهنگی در بازهٔ زمانی اول فروردین تا سی و یکم اردیبهشت سال ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار گرفتند. در مجموع، واژه‌های تشکیل‌دهندهٔ صد جمله (ده جمله از هر زمینه) به‌صورت مجزا ترجمه شدند. ۲۳۱ چالشِ ترجمه شناسایی و تحلیل شد که در هفت دسته قرار گرفتند. مبنای ترجمهٔ واژه‌ها، فرهنگ بزرگ یک‌جلدیِ فارسی-انگلیسی پیشرو آریان‌پور (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۹) بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که در ترجمهٔ فارسی به انگلیسی بیشترین مشکلات در وهلهٔ اول مربوط به همایندهای دستوری با فراوانی ۴۴ درصد و در وهلهٔ دوم مربوط به فعل سبک با فراوانی ۲۲ درصد است. چالش‌های مربوط به همایندهای واژگانی، اصطلاحات فرهنگی، کسرهٔ اضافه، گروه‌ها و عبارات اصطلاحی در رتبه‌های سوم تا هفتم قرار گرفتند. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان معیاری برای فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا در زبان فارسی مطرح شود.

واژه‌های کلیدی

مبانی فرهنگ‌نویسی، فرهنگ پویا، ترجمه، همایند، فعل سبک.

حق انتشار این مستند، متعلق به نویسندگان آن است. ۱۴۰۴©. ناشر این مقاله، دانشگاه پیام نور است.

این مقاله تحت گواهی زیر منتشرشده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.
Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

مقدمه

به دنبال رواج روزافزون زبان انگلیسی در دنیا و نیز نیاز به ترجمه از این زبان به فارسی و از فارسی به انگلیسی در حوزه‌های سیاسی، علمی، فرهنگی و غیره، اهمیت یادگیری و ترجمهٔ بین دو زبان بیش از پیش نمایان شده‌است (لطفی‌پور ساعدی، ۱۳۹۲). بیش از ۲۴۰ سال از تألیف اولین فرهنگِ[۱] دوزبانهٔ انگلیسی به فارسی (۱۷۷۷) که توسط دانشگاه آکسفورد انگلیس چاپ شد، می‌گذرد و از آن زمان تاکنون، تعداد زیادی فرهنگ انگلیسی–فارسی مختلف منتشر شده‌است (مرادی، ۱۳۹۲؛ صفوی، ۱۳۹۴). *فرهنگ انگلیسی–فارسی هزاره* (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۸۰)، *فرهنگ انگلیسی–فارسی جامع پیشرو آریان‌پور* (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۳) و *فرهنگ انگلیسی–فارسی پویا* (باطنی، ۱۳۸۵) نمونه‌هایی از فرهنگ‌های دوزبانهٔ موفق در یکصد سال اخیر هستند. البته در چند سال گذشته شاهد تدوین فرهنگ‌های فارسی–انگلیسی و نیز فرهنگ‌های دوزبانهٔ برخط بوده‌ایم (صفرزاده، ۱۳۹۶). بدیهی است که ترجمهٔ صحیح و دقیق از انگلیسی به فارسی و برعکس، نیازمند تدوین فرهنگ‌هایی دوزبانه و بر اساس ملاحظات زبان‌شناختی است. علیرغم سابقهٔ طولانی فرهنگ‌نویسی[۲] در ایران، به فرهنگ‌نویسی پویا[۳] براساس اصول علمی، زبان‌شناسانه و نظام‌مند کمتر توجه شده‌است. فرهنگ‌نویسی، رشته‌ای علمی و تخصصی است که شامل فرایند تألیف و تدوین فرهنگ می‌شود (شریفی و قطره، ۱۳۹۸: ۱). از منظر نوع فعالیت[۴]، فرهنگ‌ها را می‌توان به دو دستهٔ فرهنگ ایستا[۵] و پویا[۶] تقسیم کرد (آتکینز و اندل[۷]، ۲۰۰۸: ۴۰). فرهنگ‌نویسی ایستا به فرایندی اطلاق می‌شود که محصول آن فرهنگی است که بتواند در رمزگشایی[۸] متن، مانند درک و ترجمه از زبان خارجی به زبان مادری، به‌کار آید. در طرف مقابل، فرهنگ‌نویسی پویا به فرایندی اطلاق می‌شود که محصول آن فرهنگی است که بتواند در رمزگذاری[۹] متن، مانند نوشتن و ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی، به‌کار آید (آتکینز و راندل، ۲۰۰۸: ۴۰). سه فرهنگی که در بالا به عنوان نمونه‌های موفق فرهنگ‌نویسی در یکصد سال اخیر مطرح شدند، نمونه‌هایی از فرهنگ ایستا هستند. اکثر فرهنگ‌های دوزبانهٔ کشور، از نوع ایستا هستند و تاجایی‌که نگارندگان می‌دانند، فرهنگ دوزبانهٔ پویایی در زبان فارسی تدوین نشده‌است که یکی از دلایل آن، عدم شناخت مسائل و اصول فرهنگ‌نویسی پویا است. برای ترجمه از زبان خارجی به زبان مادری، مترجم عموماً از فرهنگ ایستا استفاده می‌کند. مثلاً برای ترجمه از انگلیسی به فارسی، سه فرهنگی که در بالا نام برده شد، به مترجم کمک می‌کنند. در طرف مقابل، برای ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی (در اینجا، فارسی به انگلیسی)، فرهنگ ایستا کمکی به مترجم نمی‌کند و باید از فرهنگی پویا بهره برد تا همایند[۱۰]های پربسامد مدخل‌های فارسی را نشان دهد. مثلاً اگر مترجم بخواهد جملهٔ «رئیس‌جمهور آن قانون را تعلیق کرد.»، به انگلیسی ترجمه کند، او برای ترجمهٔ این واژه‌ها به یک فرهنگ فارسی–انگلیسی جامع رجوع می‌کند. *فرهنگ بزرگ یک‌جلدیِ فارسی–انگلیسی پیشرو آریان‌پور* (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۹) برای واژهٔ «تعلیق»، واژهٔ abeyance را پیشنهاد می‌دهد. اولین چالشی که سر راه مترجم قرار می‌گیرد این است که چه معادلی برای فعلِ سبک[۱۱] «کردن» انتخاب کند. همین فرهنگ برای فعل سبک «کردن» واژه‌های to do, to make, to perform, to render, to execute, to accomplish, to achieve, to effect, to fulfill و to work را مطرح می‌کند. هیچ‌کدام از این فعل‌ها معادل فعل سبک حاضر در جملهٔ فارسی فوق نیست، زیرا فعل سبک «کردن» در آن جمله تابعی[۱۲] از اسم «تعلیق» است و نباید به‌صورت کلمه‌به‌کلمه معادل‌یابی و ترجمه شود. پیکره‌های بزرگ انگلیسی مانند *پیکرهٔ انگلیسی امریکایی معاصر*[۱۳] *(COCA)* به ما نشان می‌دهد که در آن جملهٔ فارسی معادل فعل سبک «کردن» با توجه به اسم «تعلیق»، فعل سبک hold است. بنابراین در عبارت «(چیزی را) تعلیق کردن»، عبارت انگلیسیِ to hold (something) in abeyance معادلی مناسب برای عبارت فارسی است. تصویر زیر این مسئله را نشان می‌دهد.

۱. در سراسر مقالهٔ حاضر، مراد از فرهنگ همان فرهنگ‌لغت است

2. lexicography
3. active lexicography

۴. در اینجا، منظور جهت ترجمه است.

5. passive dictionary
6. active dictionary
7. B. Atkins & M. Rundell
8. decoding
9. encoding
10. collocation
11. light verb
12. function
13. Corpus of Contemporary American English (COCA)

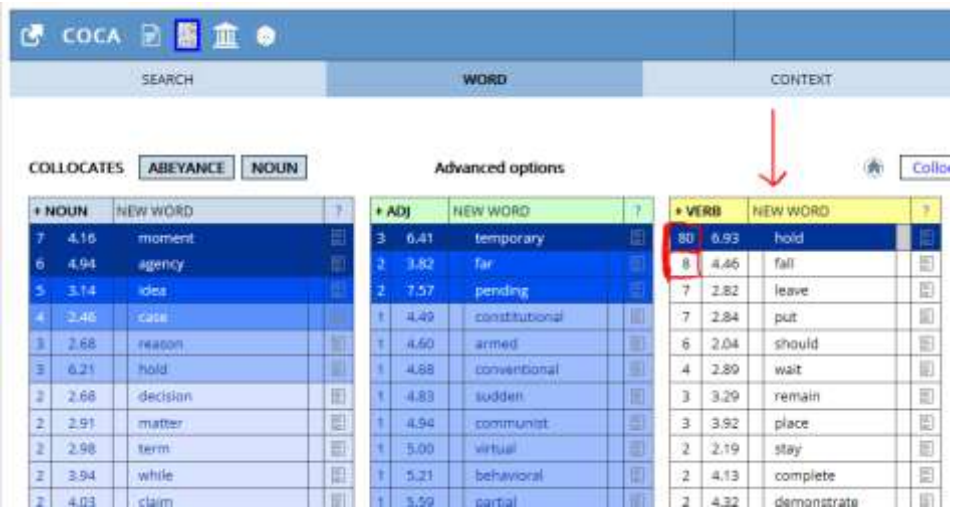

شکل ۱. بسامد فعل‌های همایند abeyance از پیکرهٔ COCA

ناهمسانی ترجمهٔ یک واژه به‌صورت مجزا بر اساس فرهنگی فارسی–انگلیسی با ترجمهٔ آن واژه در جمله، چالش در نظر گرفته شد. به عبارتی دیگر، چنانچه ترجمهٔ انگلیسیِ مجزای یک واژه بر اساس *فرهنگ بزرگ یک‌جلدی فارسی–انگلیسی پیشرو آریان‌پور* با ترجمهٔ آن واژه در جملهٔ انگلیسی متفاوت باشد، با چالش ترجمه روبه‌رو خواهیم بود. مانند همین اتفاقی که در ترجمهٔ جملهٔ فارسی فوق رخ داد. ترجمهٔ فعل سبک «کردن» بر اساس *فرهنگ بزرگ یک‌جلدیِ فارسی–انگلیسی پیشرو آریان‌پور* (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۹)، ده فعل انگلیسی بود اما در جملهٔ انگلیسی از فعل دیگری (فعل hold) استفاده شد. لازم به ذکر است که این ناهمسانی در طبقهٔ مربوط به فعل سبک قرار می‌گیرد.

بر این اساس، هدف پژوهش حاضر طرح مبانی فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا از رهگذر شناسایی و تحلیل چالش‌هایی است که بر سر راه ترجمه از فارسی به انگلیسی می‌تواند پیش‌روی مترجم قرار بگیرد. برای رسیدن به این هدف، در مرحلهٔ اول به شناسایی و بررسی چالش‌هایی پرداخته شد که بر سر راه ترجمه از زبان مادری (فارسی) به زبان خارجی (انگلیسی) وجود دارد. درواقع، پژوهش حاضر نشان می‌دهد مشکلات ترجمه از فارسی به انگلیسی، در سطح واژه نیست، بلکه مشکلات این نوع ترجمه زمانی خود را نشان می‌دهند که در سطح عبارت مطرح می‌شوند. در مرحلهٔ بعد، ضمن طبقه‌بندی این موارد که در هفت طبقه قرار گرفتند، به کاربست آن در فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا اشاره شده‌است. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا مطرح شود. بدون در نظر گرفتن مشکلات ترجمه از فارسی به انگلیسی، تدوین فرهنگ‌های پویا تقریباً فاقد کارایی لازم در فرایند ترجمه خواهند بود. فرهنگ‌های پویا عموماً با عنوان فرهنگ همایندها[1] شناخته می‌شوند که البته بین فرهنگ پویا و فرهنگ همایندها تفاوت‌های بنیادینی وجود دارد. در بخش نتیجه‌گیری به این مهم اشاره شده‌است.

پیشینهٔ پژوهش

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی و نقد فرهنگ‌های دوزبانه، تعداد مدخل‌های آن فرهنگ است؛ شاخصی که مالکیل[2] از آن با عنوانِ گستره[3] یاد می‌کند. بسیاری از متخصصان علم واژه‌شناسی، ریشه‌شناسی و فرهنگ‌نگاری مانند آتکینز[4] (۱۹۹۱)، نلسون[5] (۲۰۲۰)، پیوتروسکی و تارپ[6] (۲۰۰۹)، ویتکات[7] (۱۹۸۸) و هارتمن[8] و همکاران (۲۰۱۲) بر این شاخص تأکید می‌کنند و استدلالشان این است که هر چه مدخل‌های یک فرهنگ بیشتر باشد، تعداد مراجعه به آن فرهنگ بیشتر است و درنتیجه، فرهنگی کارآمدتر خواهد بود. برای مثال، فیورتز–الیویرا[9] (۲۰۱۶) بر این اعتقاد است که مهم‌ترین عامل موفقیت یک فرهنگ، میزان گسترهٔ آن است.

1. collocations dictionary
2. Y. Malkiel
3. range
4. B. Atkins
5. K. Nelson
6. T. Piotrowski & S. Tarp
7. J. Whitcut
8. R. Hartmann
9. P. Fuertes-Olivera

از سوی دیگر، آتکینز و راندل[1] (۲۰۰۸) شاخص معرفی یک فرهنگ را به میزان کلمات قاموسی آن مرتبط می‌دانند. از نظر آن‌ها، هرچند عبارات چندکلمه‌ای مانند عبارات اصطلاحی[2]، همایندها، ضرب‌المثل و غیره نیز در فرهنگ دوزبانه مهم هستند، اما مهم‌ترین علت مراجعهٔ کاربر به فرهنگ یافتن معنی واژه‌های اصلی مانند اسم، فعل، صفت و قید است.

برخی از متخصصان فرهنگ‌نویسی مانند ملچوک[3] (۲۰۱۴)، اشمیت[4] (۲۰۱۴)، ویلیامز[5] (۲۰۲۱) و نیشن[6] (۲۰۱۳) یکی دیگر از مهم‌ترین جنبه‌های تدوین فرهنگ دوزبانه، یعنی گنجاندن عبارات چندکلمه‌ای در فرهنگ، را مطرح می‌کنند. برای مثال، ملچوک در جلد سومِ «نظریهٔ معنی–متنِ»[7] خود در سال ۲۰۱۴ استدلال می‌کند که مردم فقط بر اساس واژه‌های مجزا صحبت نمی‌کنند، بلکه بیشتر از گروه‌واژه[8] در سخنانشان استفاده می‌کنند. وی پس از بررسی نصف صفحه‌ای که در مورد زبان‌شناسی (به نقل از وینریش[9]، ۱۹۶۹: ۲۳) بود، مشاهده می‌کند که در هر خط، تقریباً یک گروه‌واژه وجود دارد. بر اساس نتیجه‌گیریِ ملچوک، این گروه‌واژه‌ها در واژگان بسامد بالایی دارند و در فرهنگ نیز متعاقباً از اهمیت بالایی برخوردار هستند. بااین‌حال، امروزه می‌بینیم که بیشتر فرهنگ‌های یک‌زبانه و دوزبانه بر اساس تک‌کلمه‌ها تدوین و چاپ می‌شوند. زندمقدم و مالمیر (۱۴۰۰) به این نتیجه رسیدند که از دیدگاه مترجمان، مدرسان و زبان‌آموزان ایرانی معادل‌هایی که برای همایندها، عبارات اصطلاحی و عبارت‌های چندکلمه‌ای در فرهنگ ارائه می‌شود، فاقد کارایی لازم برای اهداف آموزشی و ترجمه است و از طرف دیگر، فرهنگ‌های انگلیسی به فارسی کیفیت بالاتری نسبت به فرهنگ‌های فارسی به انگلیسی دارند. در مقالهٔ حاضر، از اهمیت و جایگاه همین عبارات چندکلمه‌ای در فرهنگ‌های دوزبانهٔ پویا صحبت می‌شود.

1. M. Rundell
2. idiomatic expressions
3. I. Mel'čuk
4. N. Schmitt
5. D. Williams
6. I. Nation
7. Meaning-Text Theory
8. phraseme
9. U. Weinreich

روش پژوهش

برای بررسی و تحلیل چالش‌های ترجمهٔ فارسی به انگلیسی، به متن‌های فارسی معیاری در حوزه‌های مختلف خبری نیاز بود. برای این منظور، جمله‌هایی از پایگاه اینترنتی *شهر خبر*[10] در حوزه‌های اخبار سیاسی، ورزشی، اقتصادی، استخدامی، فناوری، هنری، پزشکی، حوادث، گردشگری و فرهنگی در بازهٔ زمانی اول فروردین تا سی و یکم اردیبهشت سال ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار گرفتند. در مجموع، صد جمله (ده جمله از ده حوزهٔ فوق) از سوی یک مترجم حرفه‌ای به انگلیسی ترجمه شد و سپس به تأیید چهار دانشجوی دکتری رشتهٔ مترجمی زبان انگلیسی رسید. لازم به ذکر است که از هر حوزه، دو یا سه جمله به‌صورت تصادفی انتخاب و در این مقاله مطرح شدند. مبنای ترجمهٔ واژه‌ها، *فرهنگ بزرگ یک‌جلدیِ فارسی–انگلیسی پیشرو آریان‌پور* (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۹) بود و سپس با ترجمهٔ آن جمله مقایسه شدند تا ایرادات ترجمه در سطح عبارت مشخص شود. ناهمسانی ترجمهٔ یک واژه به‌صورت مجزا و ترجمهٔ آن در جمله، چالش در نظر گرفته شد. به عبارتی دیگر، چنانچه ترجمهٔ انگلیسیِ مجزای یک واژه بر اساس *فرهنگ بزرگ یک‌جلدی فارسی–انگلیسی پیشرو آریان‌پور* با ترجمهٔ آن واژه در جملهٔ انگلیسی متفاوت باشد، با چالش ترجمه روبه‌رو خواهیم بود. به‌این‌ترتیب، مشخص شد که در ترجمهٔ فارسی به انگلیسی بیشترین مشکلات مربوط به کدام موارد است. لازم به ذکر است در یکصد جمله‌ای که مورد بررسی قرار گرفتند، درمجموع ۲۳۱ چالش شناسایی و تحلیل شدند. این موارد در هفت طبقهٔ مختلف قرار گرفتند که در بخش بعدی به آن‌ها پرداخته شد.

تحلیل داده‌ها

در زیربخش اول که قسمت اصلی این مقاله را به خود اختصاص می‌دهد، چالش‌های ترجمهٔ فارسی به انگلیسی شناسایی و تحلیل شدند. زیربخش دوم نیز به تحلیل آماری داده‌ها اختصاص داشت.

تحلیل چالش‌های ترجمهٔ فارسی به انگلیسی

در اینجا جملاتی به‌عنوان نمونه از پایگاه اینترنتی *شهر خبر* در حوزه‌های خبری مختلف عنوان شدند. ابتدا جملهٔ فارسی شماره‌گذاری و مطرح شده‌است. سپس واژه‌های آن جمله

10. https://www.shahrekhabar.com

به‌صورت مجزا بر اساسِ *فرهنگ بزرگ یک‌جلدی فارسی-انگلیسی پیشرو آریان‌پور* (آریان‌پور کاشانی، ۱۳۸۹) ترجمه و با نماد خط عمودی (|) از یکدیگر جدا شدند. لازم به ذکر است در ترجمهٔ مجزای واژه‌ها، مباحث دستوری مانند جمع و مفرد، معرفه و نکره، زمانِ فعل و غیره، موردنظر نبوده‌است. مثلاً واژهٔ «مدیران»، صرفاً به‌صورتِ manager ترجمه شد و نه managers، زیرا این موارد تأثیری بر طبقه‌بندی مشکلات ترجمه نداشتند. اگر واژه‌ای دو یا سه ترجمهٔ قابل قبول داشت، آن‌ها نیز ذکر شدند. پس از این مرحله، ترجمهٔ معیار جملهٔ فارسی ارائه شد. با مقایسهٔ ترجمهٔ مجزای واژه‌ها و جملهٔ معیار انگلیسی، چالش‌های مربوط به ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی خود را نشان دادند.

اخبار سیاسی

(۱) وزیر خارجه آمریکا: قسم می‌خورم توافق با ایران روی میز نیست.

minister/secretary | abroad/overseas/foreign | America/the U.S. | swear(v) / oath(n)+eat / vow(n)+eat | compromise/agreement | with/by/to | Iran | on/upon/over | table | be[1]

ترجمهٔ معیار:

The US Secretary of State: I swear, an agreement with Iran is not on the table.

به اعتقاد نگارندگان، در ترجمهٔ جملهٔ فارسی بالا، چهار مسئله وجود دارد که در سه دسته قرار می‌گیرند. مقایسهٔ ترجمهٔ مجزای واژه‌ها و ترجمهٔ معیار نشان می‌دهد که اولین چالش مربوط به ترجمهٔ گروه[2]ها است. در فرهنگ‌های انگلیسیِ معتبری مانند *فرهنگ انگلیسی معاصر لانگمن (LDOCE)*[3]، *فرهنگ همایندهای آکسفورد (OCD)*[4]، *فرهنگ انگلیسی مک‌میلان برای زبان‌آموزان پیشرفته (MED)*[5] و *فرهنگ پیشرفتهٔ زبان‌آموز کمبریج (CALD)*[6] عبارت‌هایی مانند Secretary of State و on the table معمولاً ذیل مدخل اصلی (در اینجا به‌ترتیب secretary و table) قرار می‌گیرند و با برچسب phrases نشان داده می‌شوند. گروه‌ها نه متعلق به همایندها هستند و نه ارتباطی با عبارات اصطلاحی دارند. ازآنجا که مرز دقیق و مشخصی بین این سه مقوله وجود ندارد، تمایز گذاردن میان آن‌ها گاهی برای فرهنگ‌نویس هم سخت می‌شود. تفاوت دو ترجمهٔ تحت‌اللفظی و معیار در سطح عبارت نشان می‌دهد که حضور گروه‌ها در فرهنگ‌های پویا ضروری به‌نظر می‌رسد، در غیر این صورت، فرایند ترجمه با مشکل روبه‌رو می‌شود. مثلاً در همین جملهٔ فارسیِ مطرح‌شده، عبارت «روی میز» نمونه‌ای از یک گروه است که معادل انگلیسی آن، on the table است و نه upon the table یا over the table. «چالش ترجمهٔ گروه» عنوان اولین مشکل ترجمه است.

مسئلهٔ بعدی که به‌نظر می‌رسد در زبان فارسی از بسامد بالایی برخوردار باشد، ترجمهٔ فعل سبک است. فعل سبک، فعلی است که بخشی از بار معنایی خود را در مسیر تحولات زبانی از دست داده‌است؛ در این حالت فعل را اصطلاحاً «سبک» می‌نامند (اسحاقی و کریمی‌دوستان، ۱۴۰۱: ۱۷۸). اصطلاح[7] فعل سبک را اولین بار یسپرسن[8] (۱۹۶۵) به‌کار برد. فعل سبک برای بیان مفاهیم فعلی با واژه‌هایی از مقولهٔ اسم، حرف اضافه و صفت به‌کار می‌رود و ساخت فعل مرکب می‌سازند (یسپرسن، ۱۹۶۵). حدود ۹۰ درصد ترکیبات فعلی زبان فارسی با فعل سبک، در قالب همایند اسم+فعل ساخته می‌شود (ملچوک، ۲۰۱۴). از میان فعل‌های سبک، همکردِ *کردن* بیشترین فراوانی را دارد (اسحاقی و کریمی دوستان، ۱۴۰۰: ۱۷). واژه‌های بسیار زیادی را می‌توان به همراه این همکرد به‌کار برد و ترکیبات فعلی مانند تعلیق کردن (put (sth) into abeyance)، اشتباه کردن (make a mistake)، پژوهش کردن (carry out / conduct / do research) و تصادف کردن (have an accident) به دست داد. همکردِ *کردن* حتی با واژه‌های غیرفارسی نیز به‌کار می‌رود و ترکیب‌هایی مانند ایمیل کردن (send (sb) an email) می‌سازد. معادل همکردِ *کردن* در ترکیبات فوق، به‌ترتیب put، make، carry out/conduct/do، have و send است. سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که فعل سبک چگونه باید ترجمه شود. آیا معیار خاصی در ترجمهٔ فعل سبک فارسی وجود دارد؟ در جملهٔ شمارهٔ (۱) عبارت فعلیِ «قسم خوردن» از ترکیب اسمِ *قسم* و فعل سبک *خوردن* حاصل شده‌است. اگر معادل اسم *قسم* را واژه‌های oath (n) و vow (n) بدانیم، آنگاه عبارت *قسم خوردن*، به‌ترتیب

1. لازم به ذکر است در مقالهٔ حاضر، برای واژه‌های فعل، اسم، صفت، کسی و چیزی به‌ترتیب از نمادهای v، n، adj، sb و sth استفاده شده‌است.

2. phrase
3. Longman Dictionary of Contemporary English
4. Oxford Collocations Dictionary
5. MacMillan English Dictionary for Advanced Learners
6. Cambridge Advanced Learner's Dictionary
7. term
8. Jespersen

swear/take an oath و make/take a vow خواهد بود. خود فعل swear هم معادل *قسم خوردن* است اما بحث در اینجا بر سر استفاده از کاربرد صحیح فعل سبک در ترکیبات فعلی است. بنابراین، مترجم برای واژهٔ *قسم* اگر معادل vow را برگزیند، آنگاه ملزم به استفاده از فعل‌های سبک make یا take خواهد بود و اگر واژهٔ oath را برگزیند، باید از فعل‌های سبک swear یا take استفاده کند. انتخاب فعل سبک همواره تابع هسته[1] خواهد بود. با توجه به هسته، تابع (در اینجا، فعل سبک) انتخاب خواهد شد. فعل سبک به‌همراه هستهٔ آن، ترکیبی واژگانی[2] است که هم‌نشینی فعل سبک (تابع) با هسته، محدود[3] است. از طرفی دیگر، هر دوی این عناصر تشکیل دهنده، متعلق به گروه واژه‌های قاموسی هستند و نه واژه‌های دستوری مانند حروف اضافه. از این‌رو، می‌توان ترکیبات واژگانیِ دارای فعل سبک را زیرمجموعه‌ای از همایندهای واژگانی[4] در نظر گرفت تا تمایزی بین این نوع همایندها و همایندهای دستوری[5] ایجاد کرد، اما ازآنجا که همایندهای واژگانیِ دارای فعل سبک بسامد بالایی دارند و هدف این است که اهمیت فعل سبک نیز در ترجمه از فارسی به انگلیسی نشان داده شود، به همین عنوانِ «چالش ترجمهٔ فعل سبک» اکتفا می‌کنیم تا میزان وقوع رخداد آن را سوای ترکیب‌های واژگانی دیگر مانند ترکیب اسم + صفت مانند «عزم راسخ (strong willpower)» نشان دهیم.

مسئلهٔ سوم نیز بر سر استفادهٔ صحیح از حروف اضافه است. اساساً در فرایند یادگیری زبان انگلیسی نیز کاربرد حروف اضافه برای زبان‌آموزان فارسی‌زبان مسئله‌ساز بوده‌است (یوسفی، ۱۳۷۴: ۴۵). حرف اضافه با توجه به هسته (که می‌تواند اسم، صفت یا فعل باشد) مشخص می‌شود. مثلاً معادل حرف اضافهٔ «با» در عبارت‌های «توافق با ایران (an agreement with Iran)»، «جنگیدن با سرطان (to battle against/with cancer)»، «با تاکسی رفتن (to go by taxi)» و «با کسی مهربان بودن (to be kind to sb)» به‌ترتیب with، against/with، by و to است. ازآنجا که این عبارت‌ها از یک واژهٔ قاموسی و حرف اضافه تشکیل شده‌اند، و از طرف دیگر، در انتخاب تابع آن‌ها (در اینجا، حرف اضافه) محدودیت وجود دارد، می‌توان آن‌ها را ذیل عنوان همایندهای دستوری مطرح کرد. در جملهٔ (۱) عبارت *توافق با ایران* با حرف اضافهٔ with به‌کار می‌رود و نه با سایر حروف اضافه. بنابراین، عنوان چالش سوم، «ترجمهٔ همایندهای دستوری» خواهد بود.

(۲) عقابی که قربانی امنیت نوروزی ایران شد.

eagle | that/to/- | victim | security | Nowruz | Iran | become/get

ترجمهٔ معیار:

An eagle that fell victim to Iran's Nowruz security.

اولین مسئله، ترجمهٔ صحیح عبارتِ «قربانی شدن» است که در برخی فرهنگ‌های انگلیسی–فارسی جامع نیز مانند *فرهنگ معاصر هزاره* (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۸۰) و *فرهنگ معاصر پویا* (باطنی، ۱۳۸۵) معادل to fall victim برای آن ذکر شده‌است. درواقع، ترجمهٔ فعل سبکِ *شدن* در این جمله با توجه به هسته (واژهٔ *قربانی*) فعل fall است و نه افعالی مانند become، get و غیره. مسئلهٔ دیگر، ترجمهٔ کسرهٔ اضافه است که به‌نظر می‌رسد در زبان فارسی از بسامد نسبتاً بالایی برخوردار باشد. عباراتی که دارای کسرهٔ اضافه هستند، معادل آن‌ها در زبان انگلیسی معمولاً از یک واژهٔ قاموسی و واژه‌ای دستوری (در اینجا، حرف اضافه) تشکیل می‌شود. بنابراین می‌توان عبارات دارای کسرهٔ اضافه را (با توجه به عناصر تشکیل‌دهنده‌شان در زبان انگلیسی)، زیرمجموعه‌ای از همایندهای دستوری در نظر گرفت، اما برای اینکه اهمیت و بسامد بالای کسرهٔ اضافه در ترجمه مطرح شود، جدا از همایندهای دستوری مورد توجه قرار خواهند گرفت. در جملهٔ (۲)، شاهد مسئلهٔ ترجمهٔ همایند دستوری (از نوع کسرهٔ اضافه) هستیم. در عبارت «قربانیِ چیزی/کسی»، معادل کسرهٔ اضافه با توجه به هسته حرف اضافهٔ to است. بنابراین در این جمله، شاهد چالش‌های ترجمهٔ همایند واژگانی از نوع فعل سبک و ترجمهٔ همایند دستوری از نوع کسرهٔ اضافه بودیم.

(۳) وجدانم اجازه نمی‌دهد که این مردم را تنها بگذارم.

conscience | let(v) / allow(v) / permit(v) / permission(n)+give | that/to/- | this | people | single/alone | put

ترجمهٔ معیار:

My conscience does not let me leave these people alone.

در این جمله تنها نکتهٔ موجود، ترجمهٔ فعل سبکِ *گذاشتن* و *دادن* است. با توجه به هسته (در اینجا، alone) از فعل leave و یا let استفاده می‌شود. عبارت to leave/let alone (sb) معنی موردنظر را منتقل می‌کند. همچنین اگر

1. core
2. lexical combination
3. restricted
4. lexical collocation
5. grammatical collocation

قرار باشد اسم permission انتخاب شود، آنگاه معادل فعل سبکِ *دادن*، الزاماً give یا grant خواهد بود.

اخبار ورزشی

(۴) مدیران پرسپولیس برای فصل آینده با دراگان اسکوچیچ به توافق رسیدند.

manager | Persepolis | for | season | next/future | with/by/to | Dragan Skočić | to/into/in | compromise/agreement | arrive/get/reach

ترجمهٔ معیار:

Persepolis managers reached an agreement with Dragan Skočić for the next season.

اولین مورد، ترجمهٔ فعل سبکِ *رسیدن* که با توجه به هسته (agreement) بهتر است یکی از فعل‌های reach، come to یا conclude باشد. مورد دوم، ترجمهٔ همایند دستوریِ «توافق با» است که با توجه به هسته، حرف اضافهٔ with انتخاب خواهد شد.

(۵) تیم ملی فوتبال در دومین دیدار دوستانه در سال ۱۴۰۲ ساعت ۲۰:۳۰ در ورزشگاه آزادی به مصاف تیم کنیا می‌رود.

team | national | football | in/on/at/inside/within | second | competition/match | friendly/amicable/cordial | in/on/at/inside/within | year | 1402 | watch/clock | 20:30 | in/on/at/inside/within | stadium/ sports arena | Azadi | to/into/in | battle/fight | team | Kenya | go

ترجمهٔ معیار:

The national football team will face the Kenyan team in the second friendly match in 1402 at 20:30 at Azadi Stadium.

این جمله به‌خوبی اهمیت و نقش حروف اضافه در ترجمه از فارسی به انگلیسی را منعکس می‌کند. حروف اضافهٔ in، at و at به‌ترتیب با توجه به هسته‌های match، 1402، 20:30 و stadium انتخاب شده‌اند. علاوه بر ۴ همایند دستوری، همایند واژگانیِ «دیدار دوستانه» (a friendly match) نیز دارای اهمیت است. صفت friendly با توجه به هستهٔ match انتخاب شده‌است. *فرهنگ LDOCE* این همایند را در بخش همایندهای مدخلِ match این‌طور نمایش می‌دهد: a friendly match (= not part of a competition)

(۶) ما در این قضیه همه را مسئول می‌دانیم.

we | in/on/at/inside/within | this | issue/matter/case | everyone/all the people | responsible | know

ترجمهٔ معیار:

We hold everyone responsible in this case.

ترجمهٔ فعل سبکِ *دانستن* با توجه به هسته (صفتِ responsible) فعل hold است. عبارت to hold sb responsible (for sth) علاوه بر برخی فرهنگ‌های یک‌زبانهٔ انگلیسی، در *فرهنگ معاصر هزاره* (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۸۰) و *فرهنگ معاصر پویا* (باطنی، ۱۳۸۵) ذیل مدخل responsible مطرح شده‌است. عبارت in this case نیز همایندی دستوری است که در برخی فرهنگ‌ها مانند LDOCE و OCD ذیل مدخل case به‌چشم می‌خورند.

اخبار اقتصادی

(۷) سورپرایز جدید در راه است.

surprise | new/modern | in/on/at/inside/within | road/way/route/path | be

ترجمهٔ معیار:

A new surprise is on the way.

تنها نکتهٔ این ترجمه، گروهِ on the way است. حرف اضافهٔ on، با توجه به هستهٔ way انتخاب شده‌است.

(۸) پاترول نسبتاً لاکچری در زمان تولید خود محسوب می‌شد و بازار هدف آن هم تا حدودی ثروتمندان جامعه بودند.

Patrol | relatively/somewhat | luxury | in/on/at/inside/within | time/period | production | consider | and | market | target/aim/purpose/goal | until/up to/to | extent/limit | rich/wealthy | society/community | be

ترجمهٔ معیار:

Patrol was considered relatively luxury at the time of its production, and its target market was to some extent the rich people of the society.

چالش‌های ترجمهٔ این جمله، به دو همایند دستوریِ at the time of sth و to some extent و نیز همایند واژگانیِ a target market خلاصه می‌شود. در واقع، حروف اضافهٔ at و to، و نیز اسم target با توجه به هستهٔ عبارتشان انتخاب شده‌اند.

(۹) بیمه‌شدگان می‌توانند تقاضای بازنشستگی کنند.

insured | can | application(n)/apply(v) | pension/retirement | make/do/perform

ترجمهٔ معیار:

Insured people can apply for pension.

در ترجمهٔ جملهٔ (۹) پس از اینکه مترجم تصمیم بگیرد از اسمِ «تقاضا» یا فعلِ «تقاضا کردن» استفاده کند، مسئلهٔ

ترجمهٔ فعل سبک و کسرهٔ اضافه مطرح می‌شود. اگر اسم application انتخاب شود، آنگاه معادل فعل سبکِ *کردن*، make خواهد بود؛ البته فعل‌هایی مانند file، lodge، یا حتی submit هم می‌توانند همین کارکرد را داشته باشند. پس از انتخاب معادلِ «تقاضا کردن»، چه عبارتِ make/file/lodge an application باشد، چه فعل apply، آنگاه چالش کسرهٔ اضافه مطرح می‌شود که برای هر دو معادل مطرح‌شده، حرف اضافهٔ for به‌کار خواهد رفت. بنابراین در این جمله، یک مسئله مربوط به فعل سبک است و دو مسئله مربوط به کسرهٔ اضافه.

اخبار استخدامی

(۱۰) به اینستاگرام و رشد در اینستاگرام تسلط کافی داشته باشد.

to/into/in | Instagram | and | growth/development | in/on/at/inside/within | Instagram | mastery/command | adequate/enough/sufficient | have/own/possess

ترجمهٔ معیار:

Have sufficient mastery of Instagram and growth on Instagram.

اولین نکتهٔ قابل‌بحث این ترجمه، معادل‌یابی برای فعل سبکِ *داشتن* است. با توجه به هسته (اسم mastery و command)، فعل have انتخاب می‌شود. البته عبارت possess mastery را در یکی از مثال‌های مدخل mastery در *فرهنگ LDOCE* می‌توان ملاحظه کرد. نکتهٔ بعدی، انتخاب حرف اضافه است. با توجه به هسته (اسم mastery و command)، حرف اضافهٔ of انتخاب می‌شود. حرف اضافهٔ on نیز با توجه به هسته (Instagram) انتخاب شده‌است.

(۱۱) مدیرکل تعاون، کار و رفاه اجتماعی از فراخوان اعزام نیروی ماهر خبر داد.

director/manager/principal | whole/all/general | cooperation/teamwork | work/activity | and | welfare/comfort | social | from/since/by/of | call/invitation | dispatch | personnel | skilled/skillful/expert/adroit | news/warning | give

ترجمهٔ معیار:

Director General of Cooperatives, Labour, and Social Welfare announced the call for dispatch of skilled personnel.

اولین مسئله، مربوط به همایندهای واژگانی است. در عبارت‌های «مدیر کل» و «نیروی ماهر»، با توجه به هسته (اسم‌های director و personnel) از صفت general و skilled استفاده می‌شود. نکتهٔ دوم، مربوط به ترجمهٔ اصطلاح فرهنگیِ[1] «(وزارتِ) تعاون، کار و رفاه اجتماعی» است. بر اساس وبسایت رسمی این وزارت‌خانه، عبارت فوق به شکلِ Ministery of) Cooperatives, Labour, and Social Welfare) ترجمه می‌شود. حضور عنوان وزارت‌خانهٔ فوق نشان می‌دهد نام سازمان‌ها، وزارت‌خانه‌ها و سایر اصطلاحات فرهنگی در فرهنگ‌های دوزبانهٔ پویا از اهمیت بالایی برخوردار است. ترجمهٔ تحت‌اللفظی این اصطلاحات الزاماً منطبق بر ترجمهٔ معیار آن نخواهد بود. عبارت «خبر دادن» در جملهٔ انگلیسی فوق، announce ترجمه شده‌است. می‌توان از همایند فعلیِ make/issue an announcement هم استفاده کرد. دوباره اهمیت فعل سبکِ *دادن* که در اینجا معادل make یا issue است، نشان داده می‌شود. ترجمهٔ کسرهٔ اضافه در واژهٔ «فراخوانِ» که در اینجا معادل for است، آخرین مسئله در ترجمهٔ جملهٔ فارسی شمارهٔ (۱۱) است.

اخبار فناوری

(۱۲) دوره‌ای که معادل دو سال زمینی است.

period/era/time | that/to/- | equal/equivalent | two | year/age | land/ground/Earth | be

ترجمهٔ معیار:

A period that is equivalent to two Earth years.

تنها چالش این ترجمه، ترجمهٔ کسرهٔ اضافه است. معادل «معادلِ»، برخلاف جملهٔ (۹) که حرف اضافهٔ for بود، در اینجا حرف اضافهٔ to است. حرف اضافهٔ to، با توجه به هستهٔ equivalent انتخاب شده‌است.

(۱۳) با مالکان کشتی صحبت می‌کنیم.

with/by/to | owner/possessor/holder | ship | talk(v) / talk(n)+make/do/perform

ترجمهٔ معیار:

We talk to ship owners.

در جملهٔ انگلیسی فوق، اگر معادل «صحبت کردن» را talk در نظر بگیریم، آنگاه تنها نکتهٔ موجود، حرف اضافهٔ این فعل خواهد بود که بر اساس LDOCE، OCD و MED هم to و هم with می‌تواند باشد. اما اگر معادل اسمِ «صحبت» را به‌کار ببریم، آنگاه علاوه بر حرف اضافه، موضوع انتخاب فعل سبک نیز مطرح می‌شود. در این حالت، حرف اضافه، بر اساس سه فرهنگ بالا، تنها with خواهد بود و فعل سبک نیز الزاماً باید have باشد. بنابراین دو مسئله مربوط به

1. cultural term

همایندهای دستوری است، و یکی مربوط به فعل سبک.

اخبار هنری

(۱۴) مسئول واحد اسناد و مدارک موزه ملی دفاع مقدس می‌گوید.

responsible/head | unit/section | documents | and | records | museum | national | defense/guard/shield | holy/sacred/saint | say

ترجمهٔ معیار:

The head of the National Museum of Holy Defense's documentation department says.

تنها مشکل موجود در ترجمهٔ این جمله، گروهِ فرهنگی «موزهٔ ملی دفاع مقدس» است. انتظار نیست این گروه‌ها را در فرهنگ‌های ایستای انگلیسی ببینیم، چراکه اصطلاحی فرهنگی است، اما حضور آن‌ها در فرهنگ‌های پویا ضروری به‌نظر می‌رسد.

(۱۵) به پایین شیرجه زدم و یک لاک‌پشت پیدا کردم.

to/into/in | down/low/below | dive(v)/dive(n)+hit/strike | and | a/one | turtle/tortoise | find/discover

ترجمهٔ معیار:

I dived down and found a turtle.

چالش‌های این ترجمه، ابتدا یافتن معادلِ قیدِ «پایین» برای فعل dive است. قید down با توجه به هسته (dive) انتخاب شده‌است. مسئلهٔ دیگر زمانی بروز می‌کند که مترجم بخواهد به جای فعل «شیرجه زدن» از اسم «شیرجه» استفاده کند. در این حالت، معادل فعل سبکِ *زدن* فعل‌های make یا take خواهد بود. هر دو مسئلهٔ موجود، ترجمهٔ همایندهای واژگانی هستند. اولی از نوع قید، و دیگری از نوع فعل سبک.

اخبار پزشکی

(۱۶) از فواید میخک چه می‌دانید؟

from/since/by/of | benefit/profit | carnation | what | know

ترجمهٔ معیار:

What do you know about the benefits of carnations?

تنها چالش موجود در ترجمهٔ این جمله، ترجمهٔ همایند دستوریِ «از چیزی خبر داشتن (یا دانستن)» است. معادل حرف اضافهٔ «از» در اینجا با توجه به هسته (فعل know) حرف اضافهٔ about و یا در مواردی، of است.

(۱۷) میخک، یکی از ادویه‌هایی است که با طعم تند شناخته می‌شود.

carnation | one | from/since/by/of | spice | be | that | with/by/to | taste/flavor | quick/rapid/sharp/spicy | known | be/get

ترجمهٔ معیار:

Carnation is one of the spices that is known for its spicy taste.

در جملهٔ فارسی فوق، دو همایند دستوری («یکی از» و «شناخته شدن با») و یک همایند واژگانی (طعم تند) وجود دارد که می‌تواند در معادل‌یابی تابع، چالش ایجاد کند. معادل حروف اضافه و صفت در جملهٔ فارسی، یعنی «از»، «با» و «تند» به‌ترتیب، of، for و spicy خواهد بود.

(۱۸) می‌توان از خواص مختلف آن بهره برد.

can | from/since/by/of | property/benefit | different/various | benefit/advantage/profit | take away/convey

ترجمهٔ معیار:

You can take advantage of its various properties.

اولین نکته، ترجمهٔ فعل سبک «*بُردن*» است. اگر قرار باشد از اسم advantage استفاده شود، آنگاه با توجه به این هسته، باید فعل سبک take باید استفاده خواهد شد. همایند دستوری «بهره از» نیز موضوع مهم دیگر است. با توجه به هستهٔ advantage، از حرف اضافهٔ of استفاده شده‌است.

اخبار حوادث

(۱۹) سارق معتادی که از پلخمون استفاده می‌کرد، با هوشیاری عوامل انتظامی دستگیر شد.

thief/burglar | addicted | who/that | from/since/by/of | palakhmown | use (v) / use(n)+make/do | with/by/to | alertness/vigilance | agent | law enforcement | arrested/captured | be/get

ترجمهٔ معیار:

An addicted thief who used palakhmown was arrested with the vigilance of the law enforcement agents.

اولین چالش موجود، ریشهٔ در فرهنگ فارسی‌زبانان دارد. واژهٔ «پلخمون» و عبارت «نیروی انتظامی» اصطلاحاتی فرهنگی هستند که معادل کاملاً دقیقی برای آن‌ها در زبان انگلیسی وجود ندارد. جملهٔ فارسی فوق، به‌وضوح اهمیت

حضور اصطلاحات فرهنگ‌ویژه[1] را در فرهنگ‌های دوزبانهٔ پویا را نشان می‌دهد. ترجمهٔ فعل سبک نکتهٔ بعدی است. معادل عبارت «استفاده کردن از» می‌تواند فعل use باشد. چنانچه به‌جای این فعل از اسم آن استفاده شود ((use(n))، آنگاه معادل فعل سبکِ *کردن*، make خواهد بود و حرف اضافهٔ «از» نیز با توجه به هسته، of خواهد بود. همایند دستوریِ «با هوشیاری» آخرین مسئلهٔ موجود در ترجمهٔ جملهٔ فوق است.عبارتِ (with vigilence (of را می‌توان در پیکرهٔ SketchEngine[2] ملاحظه کرد، هرچند این همایند دستوری به خاطر بسامد بسیار پایینی که دارد، تاجایی‌که نویسنده می‌دانند، در هیچ فرهنگی عنوان نشده‌است.

(۲۰) وی به ورزشکاران توصیه کرد به طب ورزشی توجه داشته باشند.

to/into/in | athlete | advise(v)/recommend(v)/ advice(n)+make/do/perform/ recommendation(n)+make/do/perform | to/into/in | medicine | athletic/sport | attention | have/possess

ترجمهٔ معیار:

He advised athletes to pay attention to sports medicine.

ترجمهٔ صحیح فعل سبک، اولین نکته است. چنانچه از اسم‌های advice، recommendation و attention استفاده شود، فعل سبک به‌ترتیب give، make و pay خواهد بود. البته می‌توان برای عبارت «توصیه کردن» از فعل‌هایی مانند advise و recommend نیز استفاده کرد. همایند دستوریِ «توجه به» چالش بعدی است. در اینجا با توجه به هستهٔ attention در بافت مذکور، از حرف اضافهٔ to استفاده شده‌است.

اخبار گردشگری

(۲۱) در نتیجه هیجان بیشتری را تجربه می‌کنید.

in/on/at/inside/within | result/consequence | excitement | more/further | experience(v) / experience(n)+make/do/perform

ترجمهٔ معیار:

As a result, you experience more excitement.

چالش‌های موجود در جملهٔ فارسی فوق، ترجمهٔ حرف اضافه و فعل سبک است. در ترجمهٔ حرف اضافهٔ «در»، با توجه به هسته (در اینجا result) از حرف اضافهٔ as استفاده شده‌است. برای عبارت فعلیِ «تجربه کردن» علاوه بر فعل experience می‌توان از همایند فعلیِ gain/get experience استفاده کرد که بار دیگر اهمیت فعل سبک (در اینجا همکردِ *کردن*) را نشان می‌دهد.

(۲۲) با این ماشین‌ها در مسیرهای مشخص و معینی می‌توانید به ماشین‌سواری بپردازید.

with/by/to | car | in/on/at/inside/within | route/path | specific/distinct | and | determined/known | can | to/into/in | car ride | engage/proceed

ترجمهٔ معیار:

With these cars, you can go for a ride in specific routes.

چالش‌های موجود در جملهٔ فارسی فوق، ترجمهٔ حروف اضافه و فعل سبک است. در ترجمهٔ حرف اضافهٔ «در» و «با»، با توجه به هسته (در اینجا route و car) از حرف اضافهٔ in و with استفاده شده‌است. برای فعل «پرداختن» که نقش فعل سبک را در عبارت فعلیِ «به ماشین‌سواری پرداختن» ایفا می‌کند، با توجه به هسته (ride) از فعل go و حرف اضافهٔ for استفاده شده‌است.

اخبار فرهنگی

(۲۳) رسول هوشیار از خلبانان ترابری نیروی هوایی بود که به علت کهولت سن، دار فانی را وداع گفت.

Rasool | Hushyar | from/since/by/of | pilot | transport/transportation/conveyance | force/power | air/aerial | be | who/that | to/into/in | cause/reason | senescence/age/dotage | age | house | mortal/transient | farewell/good-bye | tell/utter/speak/say

ترجمهٔ معیار:

Rasool Hushyar was one of the air force transport pilots who passed away due to old age.

ترجمهٔ همایند دستوریِ «(یکی) از» اولین موضوع است. حرف اضافهٔ of با توجه به هسته (در اینجا one) انتخاب شده‌است. برای عبارت «به علتِ» نیز حرف اضافهٔ due to به‌کار رفته‌است. البته از عبارت‌های دیگری مانند on account of نیز می‌شد بهره گرفت. در اینجا نیز حرف اضافهٔ on به خاطر هستهٔ account انتخاب شده‌است که بار دیگر اهمیت همایندهای دستوری را نشان می‌دهد. ترجمهٔ همایندهای واژگانی، موضوع بعدی است. در عبارت‌های «خلبان ترابری»، «نیروی هوایی» و «کهولت سن»،

1. culture-bound terms
2. https://skell.sketchengine.eu/#result?f=concordance&lang=en&query=with%20vigilance%20of

واژه‌های transport، air و old به‌عنوان تابعی از هسته (در اینجا pilot، force و age) انتخاب شده‌اند. نکتهٔ قابل تأمل در جملهٔ فارسی فوق، حضور عبارت اصطلاحیِ «دار فانی را وداع گفتن» است. از روی ترجمهٔ تحت‌اللفظی این عبارت که چیزی شبیه به to say farewell to the mortal house است، نمی‌توان به‌معنای اصطلاحی آن که «مُردن یا درگذشتن» است پی برد. حضور این عبارت اصطلاحی نشان می‌دهد که فرهنگ‌های همایندها نباید خالی از عبارات اصطلاحی باشند. این نکته تقریباً در هیچ فرهنگ همایندهای انگلیسی مدنظر قرار نگرفته‌است. ترجمهٔ عبارت‌های اصطلاحی، عنوان آخرین چالش مطرح در جملهٔ (۲۳) بود.

(۲۴) سرپرست معاونت امور عتبات عالیات سازمان حج و زیارت تصریح کرد.

head/supervisor | deputyship / deputy head | affairs | the holy shrines | organization/institution/department | Hajj | and | pilgrimage/visiting | state(v) / assert(v) / clear(adj)+make/do/perform

ترجمهٔ معیار:

The head of the deputy head of the holy shrines' affairs of the Hajj and Pilgrimage Organization stated.

مهم‌ترین مسئله در ترجمهٔ این جمله، معادل‌یابی برای گروه‌های فرهنگیِ «عتبات عالیات» و «سازمان حج و زیارت» است. بحث بعدی، ترجمهٔ فعل سبک است. اگر بنا باشد اسم «تصریح» را در اینجا معادل clear فرض کنیم، آن‌گاه معادل فعل سبکِ *کردن*، make خواهد بود که در ساختارِ make sth clear به‌کار می‌رود.

تحلیل آماری داده‌ها

در این پژوهش، یکصد جمله در ده زمینهٔ مختلف مورد بررسی قرار گرفتند. درمجموع ۲۳۱ چالش شناسایی و تحلیل شد که در هفت طبقه جای گرفتند. همان‌طور که شکل زیر نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی چالش‌ها که پیش‌روی مترجم فارسی به انگلیسی قرار دارد، چالش‌های مربوط به همایندهای دستوری است. حروف اضافه اساساً با توجه به هسته‌شان انتخاب می‌شوند و نه بر مبنای معنی‌شان. مثلاً در جمله‌ای مانند «من از دست او عصبانی هستم»، حرف اضافهٔ «از دستِ» با توجه به صفت «عصبانی» انتخاب می‌شود. جستجو در پیکره‌های معتبر زبان انگلیسی مانند COCA[1] یا نرم‌افزار SketchEngine[2] و نیز فرهنگ‌هایی مانند LDOCE یا OCD نشان می‌دهد که حرف اضافهٔ angry با توجه به معنی جمله، with یا با بسامدی کمتر at خواهد بود. ۴۴ درصد[3] چالش‌های ترجمهٔ پویا[4] (ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی؛ در این نوشتار منظور از ترجمهٔ پویا، ترجمه از زبان فارسی به انگلیسی است)، مربوط به استفادهٔ صحیح از حروف اضافه است. ترجمهٔ فعل سبک با فراوانی ۲۲ درصد، در رتبهٔ دوم قرار می‌گیرد. با توجه به بسامد بسیار بالای فعل‌های سبک در نوشتار فارسی، این انتظار وجود داشت که درصد نسبتاً بالایی را به خود اختصاص دهد. همان‌طور که در ابتدای این بخش ذکر شد، تقریباً ۹۰ درصد ترکیبات فعلی فارسی با فعل سبک همراه می‌شوند (ملچوک، ۲۰۱۴). از میان فعل‌های سبک نیز همکردِ *کردن* بیشترین فراوانی را دارد (اسحاقی و کریمی دوستان، ۱۴۰۰: ۱۷). ترجمهٔ همکردِ *کردن* با توجه به عنصر غیرفعلی آن، از بزرگترین مسائل ترجمه از فارسی به انگلیسی است. همایندهای واژگانی در فرهنگ‌های موسوم به فرهنگ همایندها، چه یک‌زبانهٔ انگلیسی و چه دوزبانهٔ انگلیسی به فارسی، بیشترین بسامد را دارند، اما در پژوهش حاضر مشخص شد که در ترجمهٔ پویا همایندهای دستوری بیشترین مسئله را برای مترجم ایجاد می‌کند و نه همایندهای واژگانی. تنها ۱۳ درصد چالش‌ها مربوط به همایندهای واژگانی است. قابل ذکر است که ترکیب اسم+صفت، بیشترین فراوانی را در همین گروه همایندهای واژگانی داشتند. اصطلاحات فرهنگی با فراوانی ۱۰ درصد در رتبهٔ چهارم قرار گرفتند. اساساً اصطلاحات فرهنگی ازآنجا که فرهنگ‌ویژه هستند، در فرهنگ‌های همایند یک‌زبانهٔ زبان مقصد جایگاهی ندارند. پژوهش حاضر نشان داد عدم حضور اصطلاحات فرهنگی در فرهنگ‌نویسی پویا مشکلاتی برای مترجم به همراه می‌آورد. کسرهٔ اضافه با فراوانی ۹ درصد در جایگاه پنجم قرار گرفت. شاید برای یک انگلیسی‌زبان کسرهٔ اضافه مفهومی به صراحت زبان فارسی نداشته باشد، اما همان‌طور که در داده‌ها مشاهده شد، این طبقه در ترجمهٔ فارسی به انگلیسی می‌تواند مترجم یا زبان‌آموز را به دردسر بیاندازد. با توجه به بسامد بالای کسرهٔ اضافه در زبان فارسی اختصاص ۹ درصد به این طبقه قابل

1 https://www.english-corpora.org/coca/

2 https://www.sketchengine.eu/

۳. درصدها بر پایهٔ ۰/۵ گرد شده‌اند.

4. active translation

انتظار بود. گروه که در فرهنگ‌های انگلیسی اغلب با عنوان phrase از آن یاد می‌شود، تنها ۲ درصد چالش‌های ترجمه را به خود اختصاص دادند. به‌نظر می‌رسد گروه‌هایی مثل (to be) on the table وقتی که صحبت از مطرح بودن پیشنهاد، نظر و غیره است، در فرهنگ‌های پویا باید جایگاهی داشته باشند. در بین ۲۳۱ مسئلهٔ مطرح، تنها یک بار عبارتی اصطلاحی در متن نوشتاری زبان فارسی یافت شد. عبارت اصطلاحی «دار فانی را وداع گفتن» در جملهٔ (۲۳) نشان داد که نمی‌توان این عبارت‌ها را از فرهنگ‌های پویا به‌طور کلی حذف کرد. ازآنجا که این عبارات اصطلاحی در متون نوشتاری فارسی حتی با بسامد پایین به چشم می‌خورند، حذف این ترکیبات چندکلمه‌ای باعث بروز مشکلاتی در ترجمه می‌شود

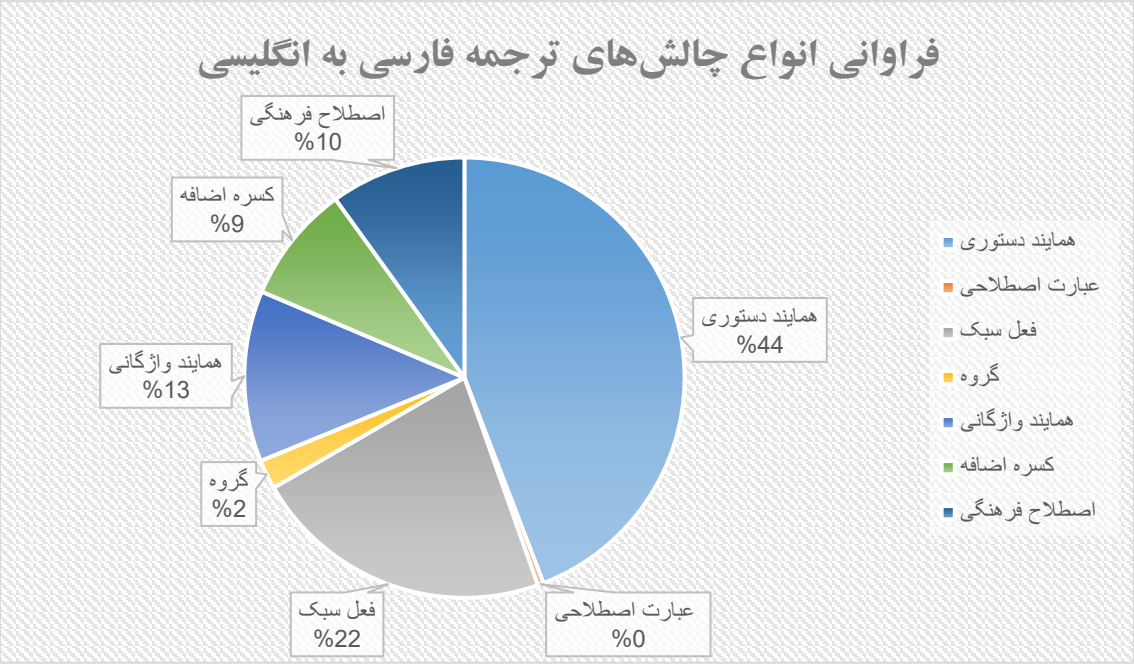

نمودار ۱. فراوانی انواع چالش‌های ترجمه فارسی به انگلیسی

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، نقد یا بررسی فرهنگ‌های داخلی یا خارجی نبود، بلکه هدف، طرح مبانی فرهنگ‌نویسی دوزبانهٔ پویا از رهگذر شناسایی و تحلیل چالش‌هایی بود که بر سر راه ترجمه از فارسی به انگلیسی می‌توانست پیش‌روی مترجم قرار بگیرد. این نوشته در پی نشان دادن مسائلی بود که اغلب از دید فرهنگ‌نویسان دوزبانه پنهان می‌ماند. یکی از مهم‌ترین کاربردهای فرهنگ‌های دوزبانه، تسهیل فرایند ترجمه است. در این پژوهش، با رویکردی مبتنی بر ترجمهٔ متون نوشتاری فارسی، نشان داده شد که بیشترین مسائل ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی (در اینجا، فارسی به انگلیسی) در درجهٔ اول متعلق به همایندهای دستوری و در درجهٔ دوم متعلق به فعل سبک است. در بین ۲۳۱ چالشی که مورد بررسی قرار گرفت، یک عبارت اصطلاحی نیز یافت شد. همین مسأله نشان می‌دهد که عبارات اصطلاحی نیز باید در فرهنگ پویا جایگاه خودشان را داشته باشند؛ امری که در فرهنگ‌های همایندها، به‌ویژه فرهنگ‌های همایندهای انگلیسی، کاملاً نادیده گرفته می‌شود. امروزه فرهنگ‌های یک‌زبانهٔ همایندها موجود در بازار، مانند *فرهنگ همایندهای آکسفورد (OCD)*، ازآنجا که به ساخت‌های نحوی پرکاربرد زبان فارسی اشراف ندارند، تمام مشکلات موجود در ترجمه از فارسی به انگلیسی را نمی‌توانند پوشش دهند. فرهنگ‌های دوزبانهٔ انگلیسی–فارسی همایندها نیز در بهترین حالت، ترجمهٔ فرهنگ‌های نظیر در زبان انگلیسی هستند و آن‌ها نیز قادر به پوشش دادن و رفع خلأهای موجود در ترجمهٔ پویا نیستند. بنابراین به‌نظر می‌رسد فرهنگ‌نویسی پویا باید با همکاری فرهنگ‌نویسان و متخصصان زبان فارسی و زبان انگلیسی صورت پذیرد. تمایز مهم بین فرهنگ همایندها و

فرهنگ پویا در این است که فرهنگ همایندها صرفاً فهرستی از پربسامدترین همایندهای یک زبان را نشان می‌دهد، اما فرهنگ پویا با شناسایی چالش‌های ترجمه از زبان مادری به زبان خارجی نه تنها فهرستی از همایندها نیست، بلکه چالش‌های دیگری مانند عبارات اصطلاحی، اصطلاحات فرهنگی، فعل سبک، کسرهٔ اضافه و غیره را نیز پوشش می‌دهد. انتظار می‌رود فرهنگ‌نویسان دوزبانه از نتایج پژوهش حاضر در بالا بردن کیفیت و کارآمدی فرهنگ‌های پویا که ترجمه از زبان فارسی به زبان انگلیسی را تسهیل می‌کند، بهره برند.

References

Aryanpur, M. (2010). *The Aryanpur Progressive Persian-English Dictionary, One-volume*. Tehran: Computer World Company. [In Persian]

Atkins, B. T. S. (1991). Building a lexicon: The contribution of lexicography. *International Journal of Lexicography, 4*(3), 167–204. https://doi.org/10.1093/ijl/4.3.167

Atkins, B. T. S., & Rundell, M. (2008). *The Oxford guide to practical lexicography.* Oxford University Press.

Bateni, M. R. (2006). *The living English-Persian dictionary*. Tehran: Farhang Moaser Publishers. [In Persian]

Eshaghi, M., & Karimi-Doostan, G. (2021). The productivity of Persian light verbs. *Journal of Language Researches,* 12 (2), 1-28. [In Persian]

Eshaghi, M., & Karimi-Doostan, G. (2023). A Corpus of Light Verb Constructions in Persian. *Journal of Researches in Linguistics*, 14(1), 173-198. [In Persian]

Fuertes-Olivera, P. A. (2016). E-lexicography. A Cambrian explosion in lexicography: Some reflections for designing and constructing specialised online dictionaries. *International Journal of Lexicography, 29*(2), 226–247. http://dx.doi.org/10.5788/29-1-1519

Haghshenas, A. M., Same'i, H. & Entekhabi, N. (2001). *Millennium English-Persian dictionary*. Tehran: Farhang Moaser Publishers. [In Persian]

Hartmann, R., Fuertes-Olivera, P. A., & Bergenholtz, H. (Eds.). (2012). *E-lexicography*: *The internet, digital initiatives and lexicography.* Continuum.

https://www.english-corpora.org/coca/

https://www.shahrekhabar.com/

https://www.sketchengine.eu/

Jespersen, O. (1965). *A Modern English Grammar on Historical Principles (5)*. London: George Allen and Unwin Ltd.

Kazemi, Y. (1995). *Error analysis and investigation in the application of English prepositions in Persian language learners (at the undergraduate level)*. Master thesis, faculty of literature and humanities, Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]

Lotfipur Sa'edi, K. (2013). *An introduction to the principles and methods of translation (nineth edition)*. Tehran: Academic Publishing House. [In Persian]

Mel'čuk, I. (2014). *Semantics: From meaning to text*. John Benjamins Publishing Company.

Moradi, N. (2013). The course of lexicography in Iran. *The monthly journal of Ketab Mah Kolliyat*, 16 (9), 4-9. [In Persian]

Nation, I. S. P. (2013). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.

Nelson, K. (2020). Informing lexicographic choices through corpus and perceptual data. *International Journal of Lexicography*, 33(3), 251–268. https://doi.org/10.1093/ijl/ecz030

Piotrowski, T., & Tarp, S. (2009). Lexicography in the borderland between knowledge and non-knowledge: General lexicographical theory with particular focus on learner's lexicography. *International Journal of Lexicography, 22* (4), 480–486. https://doi.org/10.1093/ijl/ecp030

Safarzadeh, B. (2017). A look at the Moaser millennium dictionary (English-Persian). *Academy of Persian Language and literature journal*, 16 (1), 205-211. [In Persian]

Safavi, K. (2015). *Seven speeches about translation*. Tehran: Nashr-e-Markaz. [In Persian]

Schmitt, N. (2014). Size and depth of vocabulary knowledge: What the research shows. *Language Learning,*

64(4), 913–951. https://doi.org/10.1111/lang.12077

Sharifi, S. & Ghatreh, F. (2019). *An introduction to lexicography*. Tehran: Ketab-e Bahar. [In Persian]

Weinreich, U. (1969). Problems in the analysis of idioms. In Puhvel, J., ed., *Substance and Structure of Language*, pp. 23–81. University of California Press, Berkeley—Los Angeles, CA [Reprinted in U. Weinreich, *On Semantics*, 1980, pp. 208–264. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.]

Whitcut, J. (1988). Lexicography in simple language. *International Journal of Lexicography, 1*(1), 49–55.

Williams, D. A. (2021). Alien vs. editor of World English in the Oxford English dictionary: Policies, practices, and outcomes (1884–2020), *International Journal of Lexicography, 34*(1), 39–65. https://doi.org/10.1093/ijl/ecaa015

Yousefi, K. (1995). A Study and Analysis of Errors in the Use of English Prepositions among Persian-Speaking Learners. M.A. Thesis, Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]

Zandmoghaddam, A. & Malmir, A. (2021). The quality of English-Persian and Persian-English bilingual dictionaries from the perspective of Iranian translators, teachers and language learners. *Language Related Research*, 14(2), 279-309. [In Persian]